

Iğdır İli Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Sosyo Ekonomik Yapısı

Kasım Şahin*, Ayşe Karadağ Gürsoy

Iğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Iğdır

Öz

Bu çalışma, Iğdır ilinde süt sığırcılığı işletmelerinin genel özelliklerini ortaya koymak ve üretim yapısını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın materyalini, Iğdır ili ve ilçelerinden basit tesadüfî örnekleme yöntemi ile seçilen toplam 86 süt sığırcılığı işletmelerine ait veriler oluşturmuştur. Çalışmada işletme başına ortalama 7.02 baş ineğin düştüğü ve günlük ortalama süt veriminin 1.993,51 kg/baş olduğu tespit edilmiştir. Küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerde süt üretimi sırasıyla 4.602,02, 13.321,92 ve 35.140,00 kg, işletme başına genel ortalama ise 10.586,41 kg olarak belirlenmiştir. Bölgede hayvan beslemede yoğun olarak çayır-mera alanlarından yararlanılmasına rağmen, toplam masraflar içerisinde kesif yem masrafı yüksektir. Süt sığırcılığı işletmelerinde yem sorununun giderilmesiyle birlikte, etkin bir örgütlenme ve pazarlama alt yapısının oluşturulması zorunludur. Üreticiler elde ettikleri üretim miktarının az olmasından dolayı, ürünü satmakta sorun yaşamaktadırlar. Pazarlama sorununun aşılması için örgütlenmeleri gerekmektedir. Çiftçilerin piyasa için üretim yapacakları büyüklüğe ulaşmaları ve süt toplayan merkezler ve birlikler kurmalarıyla bu sorun çözülebilecektir. Mevcut yapısal sorunların çözümü ile süt sığırcılığı faaliyetlerinin daha rasyonel bir yapıya dönüşecektir.

Anahtar Kelimeler: Süt Sığırcılığı, Sosyo-ekonomik Yapı, Iğdır.

Socio Economic Structure of Dairy Cattle Raising Enterprises in Iğdır Province

Abstract

This study was conducted with the aim of presenting the general characteristics of dairy cattle enterprises and their producing structure in Iğdır province. The material of the study has been the data from 86 dairy cattle enterprises selected in Iğdır province and its districts with simple random sampling method. It was found that 7.02 cows were available per enterprise and daily average milk production was 1.993,51 kg/cow. Milk production in small, medium and large scale enterprises was determined to be 4.602,02 kg, 13.321,92 kg and 35.140,00 kg, respectively, and general average per enterprise was determined to be 10.586,41 kg. Although grasslands are largely benefited for grazing in the region, concentrate feed cost is high within the total costs. Along with overcoming the forage problem in dairy cattle enterprises, it is necessary to construct an effective organization and marketing infra-structure. The manufacturers are facing problems in selling their product since the output is insufficient. They should be organized so as to overcome the problem of marketing. This problem can be solved if the farmers can reach the scale at which they can produce for the market and if they can establish centers and unions collecting milk. Within this context, the enterprises have to be organized. Dairy cattle raising business will transform into a more rational structure when current structural problems are solved.

Keywords: Dairy cattle Raising, Socio-economic Structure, Iğdır.

* e-mail: kasim.sahin@igdir.edu.tr

1. Giriş

Süt sığırcılığı uzun vadeli bir faaliyet kolu olup, faaliyete başlandıktan sonra, bu iş için yapılan yatırımların başka yatırımlara çevrilmesi oldukça zordur. Süt sığırcılığına yer verilen işletmeler de kısa dönem için planlama esnekliği bulunmamaktadır. Süt fiyatları düşük olsa dahi, işletme sahipleri üretim masraflarının yüksekliğine rağmen bir süre daha üretimlerini devam ettirmek zorunda hissederler. Dolayısıyla süt üreticilerinin bu faaliyet kolunu terk etmesi kolay değildir. Çünkü süt sığırcılığı işletmelerinde ciddi yatırımlar söz konusudur [1]. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde, üretim maliyetlerinin % 60-70'ini yem giderleri oluşturmakta ve bu durum işletmelerin karlılığını etkilemektedir [2]. Süt sığırcılığı faaliyeti, yöre şartlarına uygun hayvan varlığı yanında, işletmenin mevcut kapasitesi, üretici bilinci, sürü yönetimi, barınak şartları, aile- yabancı işgücü niteliği ve besleme tekniği gibi unsurlar rasyonel üretimi doğrudan etkilemektedir. Üretim maliyetlerinde mevcut uygulanan politikalar yanında, üretimde doğru besleme tekniklerinin kullanılması oldukça önemlidir. Üretimde sağlanan teknik başarı, işletmelerin ekonomik prensibine göre hareket etmesini kolaylaştırmakta, karlı ve verimli bir üretimin yolu açılmaktadır [3,4].

Türkiye ekonomisi içinde süt sığırcılığı, yüksek düzeyde katma değer sağlayan tarımsal faaliyet kollarından biridir. Türkiye'de 2013 yılı verilerine göre yaklaşık 18 milyon ton civarında süt üretimi vardır. Bu miktarın %91.39'unu inek sütü oluştururken, % 6.04'ünü koyun sütü, % 2.28'ini keçi sütü ve % 0.29'unu manda sütü oluşturmaktadır. 14 milyon civarındaki toplam sığır varlığının % 41.31'i kültür, % 42.40'ı kültür melezi ve % 16.29'u da yerli ırklardan oluşmaktadır. TÜİK 2013 yılı verilerine göre Iğdır ilinde sağılan sığır sayısı 32 bin civarındadır. Bu hayvanların % 18.70'i kültür, % 68'i melez ve % 13.30'u ise yerli ırktır. Iğdır ili süt üretimi yaklaşık 81 bin ton civarındadır [5].

Türkiye'nin en az gelişmiş bölgesi Doğu Anadolu Bölgesidir. Bu yapı diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektörü içinde geçerlidir. Iğdır ilinin sahip olduğu bu hayvancılık potansiyelinin geliştirilmesi ve rekabet edebilirliğini arttırmak için, sahip olunan mevcut kaynakların ve dağılımının bilinmesi önem arz etmektedir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın son yıllardaki teşvikleriyle hayvancılığın geliştirilmesi için uygulamaya konulan yem bitkilerinin desteklenmesi, yem bitkileri üretimini arttırmış, hayvancılığın gelişmesine de katkı sağlamıştır [6]. Yem bitkilerindeki bu artışlar, mevcut hayvan varlığımızın kaba yem ihtiyacını karşılamak için yeterli değildir. Özellikle hayvancılığın yoğun bir şekilde yapıldığı Doğu Anadolu Bölgesi'nde yem bitkilerine yapılan desteklemeler, arttırılarak ve çeşitlendirilerek devam etmelidir [7].

Araştırmada materyal ve metot hakkında bilgi verilmiştir, araştırmaya ait bulgular başlıklar halinde tablolar yardımıyla açıklanmış ve yorumlanmıştır. Elde edilen veriler tartışma ve sonuç bölümünde yer almaktadır.

2. Materyal ve Metot

2.1. Materyal

Araştırmada görüşme yapılacak işletme sayısının tespitinde; Iğdır ilindeki toplam işletme sayısını gösteren N bilinmesine karşın, bu konuda bir çalışma yapılmadığından standart sapma ve varyans değerleri bilinmediğinden, işletme sayısını belirlemek için Basit Tesadüfi Örneklem içerisinde yer alan aşağıdaki örneklem formülü kullanılmıştır (Arıkan 2007, Yamane 2010).

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot pq}{(N-1)D^2 + t^2 \cdot pq}$$

n= örnek sayısı
 N= Küme büyüklüğü
 D= Kabul edilen veya arzu edilen örnekleme hatası
 t= Tablo değeri
 p= Hesaplanması istenen oran
 q= 1-p

$$n = \frac{1090 \cdot 1,962^2 \cdot 0,1 \cdot 0,9}{(1090-1) 0,062^2 + 1,962^2 \cdot 0,1 \cdot 0,9} = 86$$

Basit tesadüfî örnekleme yöntemi ile seçilen, Iğdır ili Merkez ilçeden 27, Aralık ilçesinden 32 ve Tuzluca İlçesinden 27 süt sığırcılığı faaliyetinde bulunan 86 üreticiyle anket çalışmasından elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Araştırma alanında çiftçilerle görüşülerek anket formları doldurulmuştur. Anket formları ile toplanan veriler bilgisayara girilerek değerlendirilmiştir.

2.2 Metot

Görüşülen çiftçilerden elde edilen veriler işletmelerin sahip oldukları hayvan varlıklarına göre gruplara ayrılarak değerlendirilmiştir. Bu amaçla görüşülen işletmelerin gruplara ayrılmasında en önemli özelliğin işletmelerde süt sığırcılığı hayvan varlıkları olacağına karar verilmiştir. İşletmeler sahip oldukları hayvan varlıklarına göre (süt sığırcılığı hayvancılık işletmeleri) 3 gruba ayrılarak analiz edilmiştir. Bilgisayara girilen verilerin analizinde tartılı ortalamalar ve % oranlar hesaplanarak çizelgeler haline dönüştürülmüş ve yorumlanmıştır. Araştırma kapsamında tespit edilen süt sığırcılığı işletmelerin sayısı, gruplara dağılımı ve grup ortalamaları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen İşletmelerde Gruplara Göre Süt Sığırcılığı Hayvan Varlığı Dağılımı

İşletme Grupları	Grup genişliği	İşletme Sayısı	Hayvan Varlığı (Baş)
I. Grup (1-5 Baş)	1-5	52	2.87
II. Grup (6-10 Baş)	6-10	24	7.79
III. Grup (11+ Baş)	11+	10	26.80
Genel Toplam/Ortalama		86	7.02

3. Bulgular

İşletmelerde Nüfus, Eğitim, Mesleki Deneyim ve İşgücü Durumu

Anket çalışması yapılan işletmelerde görüşülen kişilerin tamamı erkektir. Görüşülen işletme yöneticilerinin yaş dağılımı süt sığırcılığı işletmelerinde ortalama 47.55 yıl, aile genişliği 5.42 kişi, işletme sahiplerinin hayvancılıkla uğraşma süresi ortalama 25.74 yıl olarak belirlenmiştir (Tablo 2).

Çorum ilinde yapılan bir araştırmada, işletmeler ortalaması olan genel ortalamaya bakıldığında nüfusun 7.65 kişi olduğu görülmüştür [8]. Kayseri ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerde, işletme sahiplerinin yaş ortalaması 46.8 yıl olarak tespit edilmiştir [1]. Adana ilinde yapılan çalışmada işletme sahiplerinin ortalama yaşı 48.4 yıl olarak tespit edilmiştir [2]. Aile iş gücü miktarının artması, yabancı işgücüne olan ihtiyacı da azaltması yönünden önem arz etmektedir. Erzurum’da yapılan bir çalışmada, işletme başına düşen ortalama nüfus 8.57’dir [9]. Ankara ve Aksaray’da bulunan işletmelerden ortalama birey sayısı 4.9 ve 5.5 kişi olarak hesaplanmıştır [10]. Iğdır ilinde işletme başına ortalama aile bireyi

sayısı, önceki çalışmalara göre düşük çıkmıştır. Oysa işletmecilerin ortalama yaşı diğer çalışmalar ile paralellik göstermektedir. Kayseri ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerde, işletme sahiplerinin hayvancılıkla ilgili mesleki deneyim süresi 17.8 olarak hesaplanmıştır [1]. Adana ilinde yapılan çalışmada süt sığırcılığı üretim faaliyetindeki ortalama deneyim süresini 20.5 yıl olarak hesaplanmıştır [2].

Tablo 2. İşletmeci İle İlgili Bilgiler

İşletme Grupları	Yaş Ortalaması	Kişi Sayısı	Mesleki Deneyim
I. Grup	47.06	5.25	25.19
II. Grup	50.08	5.88	26.67
III. Grup	44.00	5.20	26.40
G. Toplam	47.55	5.42	25.74

Türkiye'de son yıllarda süt sığırcılığı işletme sahiplerinin yapısında bir değişim yaşanmakta, sığırcılıkla ilgilenen insanların kendini yenilemesi, eğitim seviyesi ileri kişiler ve iş adamlarının da süt sığırcılığına yatırım yapmasıdır [11]. Eğitim düzeyi ile işletmelerde elde edilen verim arasında yakın bir ilişki bulunması ve tarımsal üretimin bilinçli yapıldığı yörelerde eğitim oranının genellikle yüksek olduğu bilinmektedir [12]. Bu amaçla görüşülen işletme sahiplerinin eğitim durumu da incelenmiştir.

Süt sığırcılığı işletmelerinde ilkökul mezunlarının oranının % 70.93 olduğu görülmektedir. Bunu % 13.95 ile lise, % 8.14 ile okur- yazar ve % 6.98 ile de ortaokul mezunları takip etmektedir. Yüksekokul veya üniversite mezunu olan işletme sahiplerine rastlanılmamıştır (Tablo 3).

Adana ilinde yapılan çalışmada, süt sığırcılığı üretim faaliyetindeki işletme sahiplerinin % 57.6'sı ilkökul, % 15.2'si ortaokul, % 10.6'sı lise, % 3'ü üniversite ve % 13.6'sı okur-yazar olduğu belirlenmiştir [2]. Erzurum ilinde büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerde nüfusun % 67.07'sini ilkökul mezunu, % 10.66'sını okuma yazma bilmeyenler, % 9.33'ünü ise ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Yine ortalama nüfusun % 6.80'inin okuryazar, % 5.87'sinin lise mezunu ve % 0.27'sinin de yüksekokul mezunu olduğu tespit edilmiştir [9]. Uşak ilinde yapılan bir çalışmada, işletme sahiplerinin % 58'i ilkökul mezunu, % 16'sı ortaokul mezunu, % 20'si lise mezunu, % 6'sı üniversite mezunudur [11]. Yapılan bir çalışmada, ilkökul mezunu olanların oranı Ankara'da % 63.0, Aksaray'da % 76.0'dır. Ortaokul, lise ve yüksekokul mezunu işletme sahiplerinin oranı Ankara'da sırasıyla % 9.6, % 12.9 ve % 14.5; Aksaray'da ise yine aynı sırayla % 8.5, % 12.7 ve % 1.4 olarak hesaplanmıştır [10]. Karabük ilinde yapılan bir çalışmada, tahsil durumu açısından işletme sahiplerinin; % 61'inin ilköğretim, % 26.8'inin Lise, % 7.3'ü lisans mezunudur. İşletmecilerin % 4.9'u ise diğer, öğretim durumunu belirtmemiş olduklarından bilinmemektedir [13].

Tablo 3. İşletmecilerin Eğitim Durumu

İşletme Grupları	Okur-Yazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
I. Grup	4	7.69	36	69.23	5	9.62	7	13.46	52	100
II. Grup	2	8.33	19	79.17	0	0.00	3	12.50	24	100
III. Grup	1	10.00	6	60.00	1	10.00	2	20.00	10	100
G. Toplam	7	8.14	61	70.93	6	6.98	12	13.95	86	100

Hayvancılık, özellikle süt sığırcılığı yoğun emek isteyen bir tarımsal faaliyet koludur. Hayvancılıkta işgücünün kaynağını aile fertleri ve yabancı işgücü oluşturur [14]. Araştırma alanında istihdam edilen yabancı işgücü içinde, bayan (kadın) işgücüne rastlanılmamıştır. Süt sığırcılığı

işletmelerinde, yabancı işgücü istihdam eden işletmelerin oranı % 11.62 olup, işletme grupları itibariyle bu oranda önemli farklılıklar gözlenmiştir. Yabancı işgücü istihdam eden işletmelerde, ortalama istihdam edilen işgücü 1 kişidir. Erzurum’da yapılan bir araştırmada, yabancı işgücü çalıştıran işletmelerin oranı % 5.74 olarak tespit edilmiştir [9]. Ankara'daki işletmelerin 22'si (% 35.5) ve Aksaray'daki işletmelerin de 27'sinin (% 19.0) işçi veya çoban çalıştırdıkları anlaşılmıştır. Bu işletmelerde çalışan toplam işçi veya çoban sayısı Ankara için 39 (1.8 kişi/işletme), Aksaray için 61 (2.3 kişi/işletme) kişi olarak hesaplanmıştır [10]. Araştırma alanındaki belirlenen, yabancı işgücü istihdam eden işletmelerin oranı ve ortalama istihdam edilen işgücü miktarı, yukarıda belirtilen araştırma verilerinden düşük bulunmuştur.

İşletmelerde Arazi Varlığı ve Arazinin Kullanım Durumu

İşletmelerde ortalama arazi varlığı 41.97 dekar olup, bunun % 94.31'i (39.58 dekar) mülk, % 3.33'ü (1.4 dekar) kiralık arazi ve % 2.36'sı (0.99 dekar) ortaklık arazisinden oluşmaktadır (Tablo 4).

Çorum ilinde yapılan bir araştırmada, işletmeler ortalamasına bakıldığında mülk arazisinin 17.18 dekarıdır [8]. Amasya ilinde yapılan bir araştırmada, incelenen besicilik işletmeleri ortalama 52 dekar işletme arazisine sahiptirler [16]. Araştırma alanında bulunan ortalama arazi değeri yukarıdaki çalışmalardan yüksek bulunmuştur. Ancak bu miktar, Türkiye ortalamasından (59.93 dekar) düşüktür [1].

Tablo 4. İşletmelerin Arazi Varlığı ve Mülkiyet Durumu

İşletme Grupları	Mülk Arazi		Kira Arazi		Ortak Arazi		Toplam	
	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%
I. Grup	26.83	95.24	0.67	2.38	0.67	2.38	28.17	100.00
II. Grup	58.46	95.57	1.25	2.04	1.46	2.39	61.17	100.00
III. Grup	60.60	89.64	5.50	8.14	1.50	2.22	67.60	100.00
G. Toplam	39.58	94.31	1.40	3.33	0.99	2.36	41.97	100.00

Süt sığırcılığı işletmelerinde, ortalama işlenen alan 14.55 dekar olup, bunun 5.0 dekarı buğday, 4.14 dekarı yonca ve 3.12 dekarı da arpa ekilidir. İşletme grupları arasında ürünlerin ekim alanları açısından önemli farklılık görülmektedir. I. ve III. grup işletmelerde Korunga ekimi yapılan işletmeye rastlanılmamıştır (Tablo 5).

Tekirdağ ilinde yapılan bir araştırmada, işletme sahiplerinin % 57'si yonca, fiğ gibi yem bitkisi yetiştirmekte iken % 43'ü yem bitkisi üretimi yapmamaktadır. Hayvancılıkla uğraşan işletmelerin büyük çoğunluğu bitkisel üretim yapmakta, bu üretiminde büyük bir kısmı diğer bitkilerin yanında yem bitkisi de yetiştirmektedir [15]. Ankara ve Aksaray illerinde kaba yem olarak ekimi yapılan yem bitkileri korunga, yonca ve silajlık mısır'dır. Korunga ekimi Ankara'da 3 işletme, Aksaray'da 6 işletmede gerçekleştirilmektedir. Yonca eken işletmelerin oranı Ankara'da % 48.4, Aksaray'da % 69.7, silajlık mısır ekimi yapan işletmelerin oranı da aynı sırayla % 33.9 ve % 44.4'tür. Arpa ve buğday eken işletmelerin oranı her iki ilde de oldukça yüksektir [10].

Tablo 5. İşletmelerin Yem Bitkisi Ekim Alanları (da)

İşletme Grupları	Buğday	Arpa	Tane Mısır	Silaj Mısır	Yonca	Korunga	Diğer	Toplam
I. Grup	4.37	0.87	0.19	0.23	3.52	0.00	0.00	9.18
II. Grup	5.96	3.54	1.63	0.42	0.83	2.17	0.25	14.80
III. Grup	6.00	13.80	0.00	6.80	15.30	0.00	0.00	41.90
G. Toplam	5.00	3.12	0.57	1.05	4.14	0.60	0.07	14.55

İşletme başına ortalama yem bitkileri üretimi Tablo 6’da verilmiştir. Tabloya göre işletme başına ortalama 4.13 ton silajlık mısır üretilirken, 10.16 ton yonca ve 0.86 ton korunga üretilmektedir. Bu üretim miktarları işletme grupları arasında farklılık göstermektedir.

Yapılan bir araştırmada, silajlık mısır, kuru yonca ve arpa için dekara verim Ankara ilinde 3.530 kg, 387 kg, 250 kg; Aksaray ilinde de 3.477 kg, 702 kg ve 248 kg olarak hesaplanmıştır. İki ilin dekara yonca verimi değerleri arasındaki fark dikkat çekicidir [10].

Tablo 6. İşletmelerin Yem Bitkisi Üretimi (ton)

İşletme Grupları	Silajlık Mısır	Yonca	Korunga
I. Grup	0.38	8.54	0.00
II. Grup	1.46	1.25	3.08
III. Grup	30.00	40.00	0.00
G. Toplam	4.13	10.16	0.86

İşletmelerde Bina Varlığı ve Kullanım Durumu

İncelenen işletmelerin bina varlığı ortaya konmuş, işletmelerin sahip oldukları binaların (ev, ahır, samanlık, yem deposu, ambar) kullanım alanları ve yapım yılları incelenmiştir. İşletmelerin sahip oldukları ortalama ev genişliği 123.62 m² dir. İncelenen işletmelerde ahır alanı 98.48 m², samanlık 29.05 m², ambar 5 m² ve yem deposu 0.17 m² dir (Tablo 7).

Çorum ilinde yapılan bir araştırmada, işletme büyüklük grupları itibariyle işletmelerin sahip oldukları binaların kapasitesi incelendiğinde toplam kapasitenin % 35 konut, % 28.94’ü ahır, % 24.64’ü ağıl, % 10.32’si samanlık, % 0.86’sını da ambar oluşturmaktadır [8].

Tablo 7. İşletmelerin Bina Alanları (m²)

İşletme Grupları	Ev	Ahır	Samanlık	Yem Deposu	Ambar	Toplam
I. Grup	123.25	85.15	21.42	0.00	2.98	232.80
II. Grup	121.33	112.29	31.21	0.00	9.79	274.62
III. Grup	131.00	134.60	63.50	1.50	4.00	334.60
G. Toplam	123.62	98.48	29.05	0.17	5.00	256.32

İşletmelerin ev, ahır ve samanlık yapım yılları dikkate alınarak, binaların yaşı hesaplanmıştır. Tablo 8 incelendiğinde, evlerin ortalama yaşı 17.42 yıl, ahırların 14.07 yıl ve samanlığın yapım yılı 6.64 yıl olarak tespit edilmiştir. İşletme grupları incelendiğinde ev, ahır ve samanlığın ortalama yapım yıllarının dalgalanma gösterdiği görülecektir.

Tablo 8. İşletmelerdeki Binaların Yaşı (yıl)

İşletme Grupları	Ev	Ahır	Samanlık
I. Grup	17.83	15.15	6.48
II. Grup	15.96	12.83	7.42
III. Grup	18.80	11.40	5.60
G. Toplam	17.42	14.07	6.64

İşletmelerde Alet Ekipman Varlığı

Süt sığırcılığı hayvan işletmelerinde kullanılan alet ekipman varlığı Tablo 9’da verilmiştir. İşletme başına ortalama traktör varlığı 0.22 adet, römork 0.24 adet, pulluk 0.20 adet, kültivatör 0.06 adet, balya makinası 0.03 adet, batöz 0.13 adet, gübre dağıtma makinası 0.01 adet, su motoru 0.07 adet, tırmık 0.20 adet ve ot biçme makinası 0.17 adettir (Tablo 9).

Tablo 9. İşletmelerde Alet Ekipman Varlığı (ortalama adet)

İşletme Grupları	Traktör	Römork	Pulluk	Kültivatör	Balya Makinası
I. Grup	0.12	0.10	0.08	0.04	0.00
II. Grup	0.38	0.46	0.38	0.13	0.04
III. Grup	0.40	0.50	0.40	0.00	0.20
G. Toplam	0.22	0.24	0.20	0.06	0.03

Tablo 9. devamı

İşletme Grupları	Batöz	Gübre Dağıtma Makinası	Su Motoru	Tırmık	Ot Biçme Makinası
I. Grup	0.04	0.00	0.04	0.08	0.08
II. Grup	0.21	0.04	0.13	0.38	0.33
III. Grup	0.40	0.00	0.10	0.40	0.30
G. Toplam	0.13	0.01	0.07	0.20	0.17

İşletmelerde Büyükbaş Hayvan Varlığı

İncelenen işletmelerde, gruplar büyüdükçe doğal olarak, işletme gruplarındaki ortalama hayvan varlığı da artış göstermektedir. I. grup işletmelerde 4.01 baş, II. grup işletmelerde 13.54 baş ve III. grup işletmelerde 34.90 baş hayvan varlığı bulunmaktadır. İncelenen işletmelerde ortalama hayvan varlığı 10.25 baş olarak tespit edilmiştir (Tablo 10).

Tablo 10 da görüleceği üzere işletmelerde ağırlıklı olarak süt sığırı bulunmaktadır. İşletme başına ortalama süt sığırı sayısı 7.02 baş, düve 1.09 baş, dana 1.05 baş ve besi sığırı 0.87 baştır.

Tablo 10. İşletme Gruplarına Göre Büyükbaş Hayvan Varlığı (baş)

İşletme Grupları	Besi Sığırı	Süt Sığırı	Buzağı	Dana	Düve	Tosun	Boğa	Toplam
I. Grup	0.06	2.87	0.04	0.65	0.37	0.00	0.02	4.01
II. Grup	2.58	7.79	0.00	1.50	1.25	0.21	0.21	13.54
III. Grup	1.00	26.80	0.00	2.00	4.50	0.10	0.50	34.90
G. Toplam	0.87	7.02	0.02	1.05	1.09	0.07	0.13	10.25

İşletmelerde Hayvansal Üretim Durumu

İncelenen işletmelerde ortalama süt miktarı 10.586,41 kg dır. I., II. ve III. grup işletmelerde sırasıyla süt üretim miktarları 4.602,02 kg, 13.321,92 kg ve 35.140,00 kg dır. İşletme başına günlük ortalama süt verimi ise 1.993,51 kg/baş dır. İşletme grupları büyüdükçe süt üretimi ve verim artmaktadır (Tablo 11).

Tablo 11. İşletmelerin Toplam Süt Üretim (kg) ve Verim Miktarı (kg/baş)

İşletme Grupları	Süt Üretimi	Verim
I. Grup	4.602,02	1.797,76
II. Grup	13.321,92	2.265,56
III. Grup	35.140,00	2.358,52
G. Toplam	10.586,41	1.993,51

İncelenen hayvancılık işletmelerinde başta süt olmak üzere, peynir, yoğurt ve tereyağı üretimi yapılmakta, işletme içinde tüketilerek veya pazarlanarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda satılan veya işletmede tüketilen miktarlar Tablo 12’de verilmiştir. İşletme başına ortalama 5.068,90 kg süt, 768.35 kg peynir, 139.07 kg yoğurt ve 6.98 kg tereyağı satılmış veya tüketilmiştir. Hayvansal üretim miktarları işletme grupları arasında farklılık göstermektedir.

Tablo 12. İşletmelerin Hayvansal Üretim Miktarı (kg)

İşletme Grupları	Süt	Peynir	Yoğurt	Tereyağı
I. Grup	2.465,87	290.38	103.46	5.10
II. Grup	6.237,50	978.25	236.67	8.96
III. Grup	15.800,00	2.750,00	90.00	12.00
G. Toplam	5.068,90	768.35	139.07	6.98

İşletmelerde Para ve Kredi Durumu

İncelenen işletmelerde mevcut para miktarı, işletmelerin alacakları ile işletmede bulunan nakit para kısmından oluşmaktadır. Para sermayesi, işletme sermayesi içinde en hareketli sermaye grubunu teşkil etmektedir.

İncelenen süt sığırı hayvancılık işletmelerinde kasa mevcudu olarak nakit paraya rastlanılmamıştır. İşletme başına ortalama alacak miktarı 110.47 TL iken, borç miktarı 12.457,56 TL olarak belirlenmiştir. İşletme grupları büyüdükçe borç miktarı da artış göstermektedir (Tablo 13).

Tablo 13. İşletmelerin Kasa Durumu (TL)

İşletme Grupları	Alacaklar	Borçlar
I. Grup	48.08	7.727,88
II. Grup	291.67	11.916,67
III. Grup	0.00	38.350,00
G. Toplam	110.47	12.457,56

İncelenen süt sığırı hayvancılık işletmelerinde Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasından (TCZB) kullanılan ortalama kredi miktarı 32.622,50 TL olup, vade süresi 33.60 ay olarak tespit edilmiştir. Diğer kredi kuruluşlarından kullanılan ortalama kredi tutarı 43.333,33 TL olup vade süresi 36.00 aydır. İncelenen işletmelerin yaklaşık %37.21'i T.C. Ziraat Bankasından kredi kullanmaktadır. Diğer kredi kuruluşlarından kredi kullandığını beyan eden işletmelerin oranı oldukça düşüktür (%3.49).

İşletmelerin Tarımla İlgili Kuruluşlara Üyelik Durumu

Tarımla ilgili kuruluşlarda, üyelerin birbirini tanıması aralarında belli zaman aralıklarında dayanışma toplantılarının olması birliğin devamlılığı ve daha geniş bir yelpazeye yayılması ildeki etkinliğini arttırması bakımından önem taşımaktadır. Birliklerde amaç bizzat yetiştiricilerin kendi sorunlarına çözüm bulmasıdır. Bu tür toplantıların bu duruma hizmet etmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

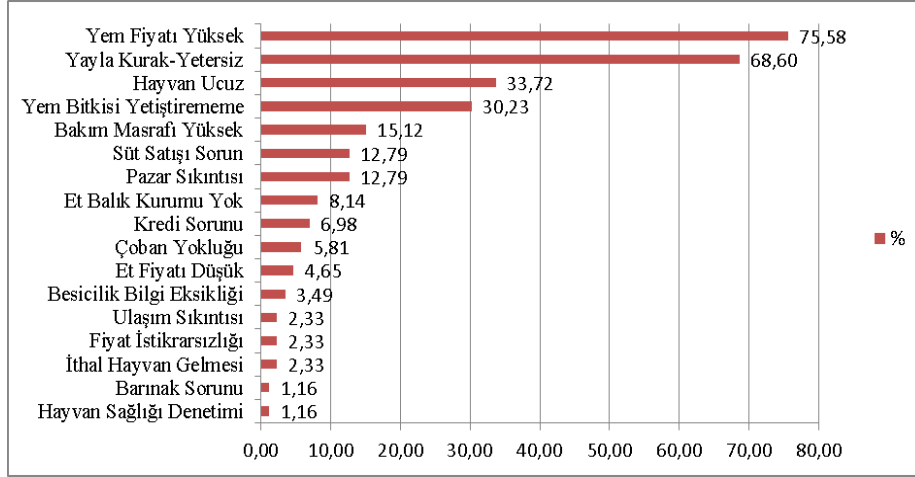
Kooperatifler kurularak sütün ortak bir soğutma tankında toplanması ve toplu olarak pazarlanması, sütün kalitesini arttıracak ve beraberinde de daha yüksek fiyatla istenildiği şekilde pazarlanmasına olanak sağlayacaktır. Yine bu yolla yem hammaddelerinin toplu alımı gerçekleştirilip, ortak alınacak yem kırma makinesi ile üreticiler yemi kendileri üreterek üretim maliyetlerini azaltabilirler. Küçük işletmelerin birleşerek orta- büyük işletme kurmaları her birinin katkısı oranında hisseye sahip olması önerilebilir. Bu şekilde büyük modern işletmeler kurulabilir. Bu da girdi maliyetlerinin azalması, daha kaliteli süt eldesi dolayısıyla karlılığın artması sonucunu beraberinde getirecektir [15].

Görüşülen hayvancılık işletmelerinde süt sığırcılığı hayvancılık işletmelerinin (29 adet) % 33.72'si tarımla ilgili bir kuruluşa üyedir. Bu işletmelerden % 55.17'si damızlık birliğine, % 44.83'ü başta sulama birliğine olmak üzere, üretici birliği, arıcılar birliği, koyun birliği ve hayvancılık birliğine üye olduklarını belirtmişlerdir.

İncelenen İşletmelerde Hayvancılıkla İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri

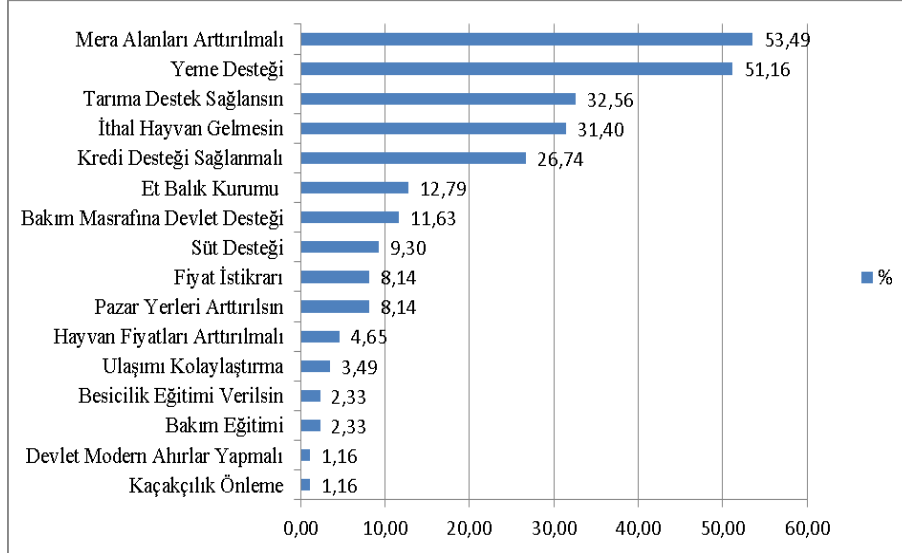
Iğdır ilinde yapılan çalışma kapsamında, hayvansal üretim yapan üreticilerin sorunlarını ve çözüm önerilerini tespit etmek amacıyla açık uçlu sorular sorulmuş sorunların ve çözüm önerilerinin yüzde dağılımları verilmiştir.

Görüşülen işletmelerde hayvansal üretime yönelik sorunlar arasında ilk sırayı % 75.58 ile yem fiyatlarının yüksekliği alırken, bunu % 68.60 ile yaylaların kurak ve yetersiz olması, % 33.72 ile hayvanları ucuz olması, % 30.23 ile yem bitkisi yetiştirememesi (su yetersizliğinden) ve % 15.12 ile bakım masraflarının yüksek olması sorunu izlemektedir (Şekil 1).

Şekil 1. İşletmecilerin Hayvancılığa İlişkin Sorunları

Görüşülen işletmelerde sunulan çözüm önerileri arasında ilk sırayı % 53.49 ile mera alanları artırılmasını alırken, bunu % 51.16 ile yeme desteği verilmesi, % 32.56 ile tarıma destek sağlanması, % 31.40 ile ithal hayvan gelmesi ve % 26.74 ile kredi desteği sağlanması izlemektedir (Şekil 2).

Şekil 2. İşletmecilerin Hayvancılığa İlişkin Çözüm Önerileri

4. Tartışma ve Sonuç

Iğdır ilinde canlı hayvan alımları hayvan panayırıları, belediye hayvan pazarları ve işletmelerde (köy içi) gerçekleştirilmektedir. Hayvan satış şekilleri ise canlı ağırlık ve dış görünüşlerine bakılarak yapılmaktadır. Araştırmanın yapıldığı Iğdır ili ekolojik hayvancılık açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Hayvancılık daha çok ekstansif olarak yapılmakta bu nedenle birçok hayvancılık dalında çok düşük girdi kullanılmaktadır. Koyun ve keçi yetiştiriciliği daha çok meraya dayalı olarak yürütülmekte ve

çoğu işletmelerde hayvanların yem gereksinimleri mera ve yayla gibi doğal otlatma alanlarından karşılanmaktadır.

Hayvan üretim yapan işletmelerde, verimi artırmanın temel kurallarından birisi verimi yüksek ırklarla çalışmaktır. Verim artışını sağlamanın temelinde verimi yüksek kültür ırklarla çalışmak ve bakım ve besleme şartlarını iyileştirmeden geçmektedir. Devletin son yıllarda uygulamakta olduğu suni tohumlama desteği sayesinde kültür ırkı ve melezi hayvanların oranının artmasında önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca bakım ve besleme şartlarının iyileştirilmesi, verimliliği artırmak açısından en az ırkların iyileştirilmesi kadar büyük önem kazanmaktadır.

Üreticiler elde ettikleri ürünün az olmasından satmakta sorun yaşamaktadır. Pazarlama sorununun aşılması için örgütlenmeleri gerekmektedir.

Çiftçilerin piyasa için üretim yapacakları büyüklüğe ulaşmaları ve süt toplayan merkezler ve birlikler kurmalarıyla bu sorun çözülebilecektir. Bu bağlamda da işletmelerin örgütlenmesi gerekmektedir.

Iğdır ilinin hayvansal üretim potansiyelinin geliştirilmesi için sahip olduğu birçok avantajlı durum vardır. Bunlar; hayvancılığa yönelik hammaddenin kolay temin edilebilir olması, organik tarım için müsait alanların olması, transit geçiş bölgesinde olması ve beraberinde ihracata uygun bir coğrafi konumda olması, Nahçıvan ve İran ile sınır ticareti kapsamında günlük ticaret olanağına sahip olması, iklim ve topoğrafik yapısının elverişli olması ve bölgesel teşviklerin varlığıdır.

İlde tarım ve hayvancılığın cazip yatırım aracı olması ve hayvancılık işletmelerinin aile işletmesi şeklinde olması nedeniyle ticari gelecek kaygısı duymamaktadırlar. Bu işletmelerde işgücü maliyetlerinin ve risk unsurunun düşük olması, hayvansal üretim açısından farklı üretim biçimlerine uygun ekoloji büyük fırsatlar ve potansiyel oluşturmaktadır.

Hayvancılığın yaşlı nüfus tarafından yapılması, hayvancılıkla uğraşan nüfusun eğitim düzeyinin düşüklüğü ve girişimcilik kültürünün zayıflığı işletmelerin gelişip büyümesi karşısındaki en önemli olumsuz koşullardır. Ayrıca hayvancılık işletmelerinde, ortak iş yapma durumunun olmaması ve örgütlenme sorunu da başka bir olumsuzluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Iğdır ilinde hayvancılık işletmelerinde yaşanan hayvan sağlığı ile ilgili sorunlar ve yeterli veterinerlik hizmetinin olmaması, kısa sürede çözülmesi gereken sorunların başında gelmektedir.

İşletmelerde karşılaşılan yüksek üretim maliyetleri ve yem fiyatlarının yüksekliği, yem üretiminin işletmelerde üretilmesiyle bir dereceye kadar çözülebilir. Aynı zamanda başta yem bitkilerinin desteklenmesi olmak üzere işletmelerin devlet desteğine ihtiyacı olduğu da açıktır.

Iğdır ilinde ekolojik tarımın yaygınlaştırılması ile doğanın ve eko sistemin korunmasına, küçük çiftçilerin gelir düzeyinin artırılmasına, agro-turizm ve kırsal kalkınmaya, köyden kente göçün önlenmesine, başta çocuklar olmak üzere insanlar için daha sağlıklı ürün üretilmesine neden olmaktadır. Ekolojik tarımın desteklenmesi ile birlikte; eğitim, denetim ve üretimden pazarlamaya kadar çok iyi bir organizasyonun oluşturulması gerekmektedir.

Devlet tarafından uygulanan destekleme politikaların popülist yaklaşım ve kısa vadeli oluşu nedeniyle yapılan desteklerin devamlılığı aranmamaktadır. Yapılan destekler olduğu gibi kalmaktadır. Bu desteklemelerin devamlılığı önem arz etmektedir. Destekleme politikalarının tarımsal yapıya uygun

olarak belirlenmesi gerekmektedir. Bilgi ve teknolojinin yeterince ilgili yerlere ulaştırılmamaktadır. Bilgi ve teknoloji olmadan gerekli ve yeterli gelişmenin olmasını beklemek mümkün değildir.

Ülkemizin bütün tarım altyapısında olduğu gibi, hayvancılık yatırımlarında da orta ve uzun vadeli tarım politika planlamaları yapılmamıştır. Planlama olmadan başarılı çalışmaların yapılmasını beklemek mümkün değildir. Planlama derken yalnızca yönetim planlaması değil aynı zamanda üretim planlaması da yapmak gerekmektedir. Üretim planlaması hangi bölgede hangi tip hayvancılığın destekleneceğini de baştan belli edeceğinden yöneticilerin özel önem vermesi gereken konuların başında gelmektedir.

Tarımsal destekler verildikten sonra bunların amaca uygun şekilde kullanılıp kullanılmadığının denetimi yeterince yapılmamaktadır. Bunun sonucu olarak ta hayvancılığın gelişmesi için alınan destekler amacının dışında kullanılmaktadır. Verilen teşviklerin başarılı bir şekilde yerine getirilebilmesi için modern girdi ve teknolojilerin yeterince kullanılmasının sağlanması gereklidir.

5. Kaynaklar

- [1] Şahin, K., Yılmaz, İ. H., “Van İlinde Yem Bitkileri Tarımı, Mera Kullanımı ve Sosyo Ekonomik Yapı Üzerine Bir Araştırma” *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 14 (4) S: 414-419, 2008
- [2] Şahin, K., Gül, A., Koç, B., Dağıstan, E., “Adana İlinde Entansif Süt Sığırcılığı Üretim Ekonomisi” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 11(2): 19-28, 2001
- [3] Demir, P., Aksu Elmalı, D., Işık, S., Tazegül, R., Ayvazoğlu, C., “Kars İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde Yem Kullanımı Ve Hayvan Besleme Alışkanlıklarının Ekonomik Önemi” *Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi*, 8(3), sayfa:229-236, 2013
- [4] Tatar, A. M., “Ankara Ve Aksaray Damızlık Sığır Yetiştiricileri İl Birliklerine Üye Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısı ve Sorunları” *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, 119s, Ankara, 2007
- [5] Yavuz F., Akbulut Ö., Keskin A., “Türkiye Sığırcılık Sektöründe Islah Ve Destekleme Politikalarının Etkinliği Üzerine Bir Araştırma” *Turkish Journal of Veterinary Animal Science*, Sayı: 27, Sayfa: 645-650, 2003
- [6] Topçu, Y., “Erzurum İli Sığır Besiciliği İşletmelerinde Girdi Kullanımı Ve Üretim Maliyeti Üzerine Bir Araştırma” *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Sayı:35, sayfa:65-73, 2004
- [7] Toker, M. T., Karabyık, İ., “Ovacık Hayvancılığı'nın Stratejik Planı Analiz Çalışması” 2012, Karabük
- [8] Fidan, H., “Çorum İlinde Sığır Yetiştiriciliği Yapan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Hayvansal Ürünlerin Maliyet Unsurlarının Araştırılması” *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, 376s, Ankara, 1992
- [9] Külekçi, M., “Erzurum İli Hayvancılık İşletmelerinin AB Muhasebe Sistemine (FADN) Göre Sınıflandırılması Ve Değerlendirilmesi; Karayazı, Tekman Ve Çat İlçeleri Örneği” *Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, 131s, Erzurum, 2006

- [10] Temel, S., Şahin, K., “İğdır İlinde Yem Bitkilerinin Mevcut Durumu, Sorunları Ve Çözüm Önerileri” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 21 (1): 64-72, 2011
- [11] Köse, K., “Uşak İli Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliğine Kayıtlı İşletmelerin Genel Yapısı” *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Tekirdağ, 2006
- [12] Şahin, K., Yılmaz, İ. H., “The Effects of Subsidizing Forage Production on Animal Production in Van” *Turkey Journal of Animal and Veterinary Advances*, 8(3): 492-495. ISSN: 1680-5593, 2009
- [13] TÜİK, 2013. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul/> [Ulaşım:05.01.2015]
- [14] Şahin, K., “Adana İli Seyhan ve Yüreğir İlçelerinde Süt Sığırcılığı Yapılan İşletmelerde Kaynak Kullanımı ve Verimlilik” *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, 69s, Adana, 1993
- [15] Soyak, A., “Tekirdağ İli Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Bu İşletmelerin Siyah Alaca Süt Sığırını Popülasyonunun Çeşitli Morfolojik Özellikleri Üzerine Bir Araştırma” *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Tekirdağ, 2006
- [16] Hazneci, K., “Amasya İli Suluova İlçesinde Sığır Besiciliği Yapan İşletmelerin Etkinlik Analizi” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Samsun, 2007